

Odlišné stanovisko sudcu Petra Straku

k výroku a odôvodneniu nálezu ústavného súdu č. k. III. ÚS 466/2022 z 29. júna 2023

1. V súlade s § 67 ods. 1 zákona o ústavnom súde pripájam k nálezu ústavného súdu č. k. III. ÚS 466/2022 z 29. júna 2023 odlišné stanovisko, a to k výroku aj jeho odôvodneniu.

2. Podstata námietok sťažovateľky v súvislosti s namietaným porušením jej základného práva na súdnu ochranu a práva na spravodlivé súdne konanie je založená na jej tvrdení o nezákonnosti, svojvoľnosti a neodôvodnenosti napadnutých rozhodnutí v dôsledku nesprávneho procesného postupu, ktorým nevykonali v predmetnej veci znalecké dokazovanie.

3. Skutkové a právne závery všeobecného súdu môžu byť predmetom kontroly zo strany ústavného súdu iba vtedy, ak by vyvodené závery boli zjavne neodôvodnené, a tak z ústavného hľadiska neospravedlniteľné a neudržateľné, a zároveň by mali za následok porušenie základného práva alebo slobody (I. ÚS 13/00, I. ÚS 117/05).

4. Jedným z aspektov práva na spravodlivý proces, ktorý je chránený v čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru, je okrem práva domáhať sa svojho práva na nezávislom a nestrannom súde (prístup k súdu) aj právo na určitú kvalitu súdneho konania, ktorej súčasťou je aj právo účastníka na dostatočné odôvodnenie súdneho rozhodnutia. Právo na riadne odôvodnenie súdneho rozhodnutia síce neznamená, že súd musí dať podrobnú odpoveď na každý argument účastníka konania, avšak z odôvodnenia rozhodnutia musia byť zrejmé všetky pre rozhodnutie podstatné skutočnosti objasňujúce skutkový a právny základ rozhodnutia.

5. Zo skutkového priebehu predmetnej veci je zrejmé, že sťažovateľke sa na základe ňou predložených dôkazných prostriedkov podarilo spochybníť prostriedky obrany – listinné dôkazy predložené žalovaným (podľa jej vyjadrenia samotná sudkyňa vyjadrovala na pojednávaní, že by na žalovaného podala trestné oznámenie), t. j. už v priebehu konania sťažovateľka mohla zjavne dôvodne predpokladať, že na okresnom súde uspeje aj bez znaleckého dokazovania. Zhodnoteniu dôkazného stavu predmetnej veci napokon viedlo k vydaniu prvého medzitýmného rozsudku okresného súdu, ktorým bolo žalobe sťažovateľky vyhovené.

6. Krajský súd následne svojím uznesením zrušil medzitýmný rozsudok okresného súdu, ktorý označil za arbitrárny, v podstate v dôsledku iného zhodnotenia skutkového stavu predmetnej veci. Zároveň krajský súd zdôraznil, že na posúdenie zodpovednosti žalovaného za škodu na zdraví spôsobenú nesprávnou zdravotnou starostlivosťou len výnimočne nie je potrebné znalecké dokazovanie, a to spravidla v prípadoch, v ktorých skutkové okolnosti nie sú sporné. V opačnom prípade však je vykonanie znaleckého dokazovania nevyhnutné, avšak možno ho vykonať len na návrh jednej zo sporových strán. V závere uznesenia krajského súdu (bod 36) bol okresný súd zaviazaný okrem iného povinnosťou kvalifikovaným spôsobom zistiť skutkový stav (§ 215 CSP), opätovne rozhodnúť v súlade s právnym názorom

odvolacieho súdu, ktorým je okresný súd viazaný, a svoje rozhodnutie odôvodniť v súlade s požiadavkami vyplývajúcimi z § 220 ods. 2 CSP.

7. Okresný súd následne po vrátení veci nevyhovel návrhu sťažovateľky na vykonanie znaleckého dokazovania a žalobu sťažovateľky s odkazom na právne hodnotenie skutkových okolností predmetnej veci odvolacím súdom v poradí druhým rozsudkom zamietol (pozri bod 6).

8. Odvolaním sťažovateľky napadnutý druhý rozsudok okresného súdu bol napadnutým rozsudkom krajského súdu potvrdený. V bode 19 napadnutého rozsudku krajského súdu sa tento súd vyjadril aj k jej návrhu na nariadenie znaleckého dokazovania tak, že poukázal na zásadu koncentrácie konania, konštatujúc podcenenie tejto zásady sťažovateľkou v predmetnom konaní, v dôsledku čoho sa následne podľa neho sama o svoje práva pripravila, keďže nedôvodne nevyužila prostriedky procesného útoku (návrh na nariadenie znaleckého dokazovania) včas, napriek tomu, že obrana žalovaného v konaní jej bola známa.

9. Sťažovateľka podala proti rozsudku krajského súdu dovolanie, ktorého prípustnosť odôvodnila tým, že súd jej nesprávnym procesným postupom znemožnil, aby uskutočňovala jej patriace procesné práva v takej miere, že došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces § 420 písm. f) CSP.

10. Napadnutým uznesením najvyššieho súdu bolo dovolanie sťažovateľky odmietnuté ako neprípustné. Najvyšší súd v ňom okrem iného konštatoval, že v danom prípade vo vzťahu k zamietnutiu návrhu na vykonanie znaleckého dokazovania nejde o nevykonanie dôkazu, ktoré by viedlo k svojvoľným, neudržateľným skutkovým záverom, ktoré by popreli zmysel a podstatu práva na spravodlivý proces. Ďalej v rámci jeho odôvodnenia poukázal na povinnosť sťažovateľky uniesť dôkazné bremeno, konštatoval nezistenie nedostatkov v postupe súdov nižších inštancií, poukázal na neexistenciu práva strany sporu na úspech v konaní, právo súdu na iné hodnotenie vykonaných dôkazov, ako aj na judikatúru týkajúcu sa náležitostí riadneho odôvodnenia a dospel k záveru o správnosti postupu nižších súdov a neprípustnosti dovolania.

11. So závermi uznesenia najvyššieho súdu sa nestotožňujem. Podstatou konania pred ústavným súdom je posúdenie, či všeobecné súdy v konaní správne interpretovali a aplikovali príslušné ustanovenia týkajúce sa zásady koncentrácie konania a či aplikáciou týchto ustanovení v súvislosti so zamietnutím návrhu sťažovateľky na vykonanie znaleckého dokazovania nezasiahli do sťažovateľkou označených práv.

12. Poukazujem v tejto súvislosti na to, že proces dokazovania je v Civilnom sporovom poriadku založený na princípe prejednávacom, princípe kontradiktórnosti konania a zároveň na zásade koncentrácie konania. Súd má v civilnom sporovom konaní obmedzenú dôkaznú iniciatívu, ktorou však v plnom rozsahu disponujú procesné strany. Dokazovanie v civilnom sporovom konaní paralelou pripomína „súboj“ dvoch strán s protichodnými záujmami typický pre športové zápasy. Rovnako ako pri športovom zápase rozhodca ani súd nemôže v tomto „súboji“ zastávať len rolu pasívne prizerajúceho rozhodcu. Úloha súdu v tejto „bitke“ argumentov a dôkazov nespočíva totiž len v prijatí rozhodnutia, ale aj v strážení vopred určených „pravidiel“, podľa ktorých bude konanie, resp. argumenty a dôkazy predložené

procesnými stranami posudzovať a vyhodnocovať. Pokiaľ má byť tento „súboj“, povediac športovým žargónom, „fair play“, t. j. spravodlivý, vyžaduje sa, aby boli obe procesné strany vopred s týmito pravidlami riadne oboznámené a zvyšok už závisí od ich aktivity.

13. Spomínané nastavenie „pravidiel“ sa v civilnom sporovom konaní realizuje prostredníctvom poučenia podľa § 171 ods. 1 CSP (pri prvom pojednávaní podľa § 181 ods. 2 CSP) realizovaného súdom a adresovaného stranám sporu, ktoré je založené na objektívnom princípe. Znamená to, že poučenie nie je závislé na vedomosti súdu o potrebe vykonať poučenie. Nejde teda o všeobecné, ale o konkrétne poučenie súdu o povinnosti strany sporu tvrdiť a preukazovať tie skutkové okolnosti, ktoré z hľadiska hypotézy použitej hmotnoprávnej úpravy môžu pre neho privodiť priaznivé rozhodnutie vo veci.

14. Podľa § 171 ods. 1 CSP ak sa spor nepodarilo vyriešiť zmierom, súd uloží stranám povinnosti potrebné na dosiahnutie účelu konania, najmä v súvislosti s prípravou pojednávania. Zároveň určí, ktoré skutkové tvrdenia sú medzi stranami sporné, ktoré skutkové tvrdenia považuje za nesporné, ktoré dôkazy vykoná a ktoré dôkazy nevykoná. Súd tiež uvedie svoje predbežné právne posúdenie veci a predpokladaný termín pojednávania.

15. Poučovacia povinnosť súdu podľa § 171 ods. 1 CSP v prípade predbežného prejednávania sporu (obdobne § 181 ods. 2 CSP vo fáze prvého pojednávania) má teda nevyhnutne smerovať k eliminácii prekvapivých rozhodnutí, t. j. k realizácii zásady predvídateľnosti rozhodnutí, ktorá je súčasťou práva na spravodlivý proces. Predvídateľné môže byť pritom len rozhodnutie, ktorému predchádza aj predvídateľný postup súdu. Cieľom poučenia by teda malo byť upozornenie na to, že podľa názoru súdu strana sporu uniesla, resp. neuniesla svoju procesnú povinnosť, alebo že súd má na predmet konania odlišný právny názor. Vo vzťahu k dôkaznému bremenu tvrdenia je dôležité, aby súd stranu sporu v rámci poučenia upozornil na svoj záver o neúplnosti skutkových tvrdení, resp. o dôkaznej núdzi v konaní na jej strane a umožnil jej tak doplniť potrebné skutočnosti, resp. dôkazy. Pre úplnosť je potrebné dodať, že poučenie musí rešpektovať aj zásadu rovnosti strán a pokiaľ má byť podané správne, nemôže nahrádzať skutkové tvrdenia strán sporu, ale malo by len nabádať stranu sporu, aby viacej rozviedla či doplnila určité okolnosti, ktoré už v konaní vyšli najavo. Takto upravený postup prvostupňového súdu má, samozrejme, následne dopad aj na odvolacie a dovolacie konanie, na ktoré sa vzťahuje nielen koncentračný princíp, ale aj princíp neúplnej apelácie.

16. V prípade, ak strana alebo jej zástupca nie sú schopní predniesť podstatné a rozhodujúce skutkové tvrdenia a označiť alebo predložiť dôkazy na ich preukázanie, má súd podľa § 181 ods. 4 CSP možnosť určiť im lehotu na dodatočné splnenie tejto povinnosti. Po márnom uplynutí tejto lehoty nemusí súd na tieto skutkové tvrdenia a dôkazné návrhy prihliadať. Tým nie sú dotknuté ustanovenia § 153 a § 154.

17. Z uvedených ustanovení Civilného sporového poriadku vyplýva, že súd je povinný dbať na to, aby procesu dokazovania predchádzalo konkrétne poučenie súdu o právne významných skutočnostiach pre posúdenie predmetu konania. Vo vzťahu k dôkaznému bremenu tvrdenia je preto dôležité, aby súd strane sporu oznámil prípadný záver o neúplnosti skutkových zistení, vysvetlil v rámci prípustných hraníc, v čom táto neúplnosť spočíva, a umožnil jej tvrdenia doplniť. Nemožno pripustiť, aby súd nedal strane sporu možnosť chýbajúce

skutočnosti vysvetliť alebo doplniť. Len v prípade, ak strana sporu ani po poučení súdu požadované skutočnosti nedoplní, môže súd vyhlásiť, že strana sporu neunesla svoje dôkazné tvrdenie.

18. Z priebehu preskúmaného konania je zrejmé, že súdy zúčastnené na rozhodovaní v tejto veci po zrušení medzitýmneho rozsudku okresného súdu prvým rozsudkom krajského súdu aplikovali ustanovenia o koncentrácii konania, konštatujúc neunesenie dôkazného bremena sťažovateľkou v predmetnom konaní, pričom nevyhovenie jej návrhu na nariadenie znaleckého dokazovania odôvodnili odkazom na uvedenú zásadu.

19. Ako podstatnú v tejto veci z hľadiska ďalšieho procesného postupu pritom nevyhodnotili skutočnosť, že z postupu okresného súdu na predbežnom prejednaní sporu, ktorého výsledkom bolo vyhovenie návrhu sťažovateľky medzitýmnym rozsudkom, vyplýva, že povinnosť dôkazného tvrdenia bola zo strany sťažovateľky ako žalobcu splnená a jej tvrdenia boli v konaní v danej fáze konania nesporne preukázané. Z uvedeného následne vyplýva, že z opačného záveru, ku ktorému dospel krajský súd v jeho prvom uznesení o neunesení dôkazného bremena sťažovateľkou, možno jasne vyvodiť nesplnenie poučovacej povinnosti podľa § 171 ods. 1 CSP zo strany okresného súdu na predbežnom prejednaní sporu 22. marca 2018.

20. Z ustanovení Civilného sporového poriadku vyplýva, že sporové strany by nemali byť zaskočené iným právnym posúdením veci súdom bez toho, aby im bolo umožnené uviesť skutočnosti, ktoré sú podľa súdu pre rozhodnutie významné, a navrhnúť k ich preukázaniu dôkazy. Strane sporu teda nemožno zamietnuť žalobu z dôvodu neunesenia dôkazného bremena bez toho, aby bola predtým v konaní riadne poučená a poznala nazeranie súdu na právne posúdenie veci, ale i na dôkaznú situáciu v spore.

21. V tejto súvislosti považujem za potrebné poznamenať, že ani aplikácia koncentračnej zásady nemôže byť samoúčelná a rozporná vo svojom jadre s všeobecným princípom spravodlivosti. Pokiaľ teda v preskúmanom prípade potreba uviesť ďalšie tvrdenia a dôkazy vyplynula z odlišného právneho názoru krajského súdu a sťažovateľke nebolo ako strane sporu poskytnuté potrebné poučenie napriek tomu, že sa tak z objektívneho hľadiska stať malo, došlo v predmetnom konaní k vade, ktorá mala byť ďalším postupom súdov zúčastnených na rozhodovaní v tejto veci zhojená (obdobne rozsudky NS ČR č. k. 29 Odo 850/2001 z 21. augusta 2003, č. k. 32 Cdo 831/2014 z 23. februára 2016, uznesenie č. k. 29 Cdo 1829/2011 z 30. novembra 2011). Opačným postupom je strane sporu odňatá možnosť reagovať na zmenenú situáciu svojimi argumentmi, tvrdeniami a dôkazmi, ktoré dovtedy v posudzovanej veci neboli súdom považované za potrebné (obdobne nález Ústavného súdu Českej republiky č. k. I. ÚS 2014/10 zo 7. apríla 2010).

22. Na základe uvedeného konštatujem, že právo na spravodlivé súdne konanie by malo mať svoj odraz aj v procesnom postupe súdov zúčastnených na rozhodovaní o veci, v ktorom by sa nemalo striktne favorizovať uplatňovanie zásady rýchlosti a hospodárnosti konania, resp. koncentrácie konania, aj v prípadoch, v ktorých ťarchu zodpovednosti za arbitrárne, resp. nesprávne posúdenie skutkových okolností nesie aj sám prvostupňový súd.

23. Inak povedané, súdy zúčastnené na rozhodovaní v tejto veci po vrátení veci na ďalšie konanie v dôsledku pochybenia okresného súdu pri poskytnutí poučenia stranám sporu podľa § 171 ods. 1 CSP, t. j. v súvislosti s tvorbou skutkových záverov, aplikáciou procesných predpisov, obrali sťažovateľku o možnosť predložiť dôkaz alebo navrhnúť doplnenie dokazovania. V tejto súvislosti je potrebné taktiež podotknúť, že hoci znalecký posudok ani v tomto prípade nepredstavuje záruku potvrdenia, resp. preukázania tvrdení prezentovaných sťažovateľkou, určite má potenciál prispieť k ozrejmieniu skutkového stavu v predmetnej veci.

24. V dotknutých procesných súvislostiach preskúmvanej veci (odvolací súd konštatoval nedostatočnosť skutkových zistení súdu prvého stupňa na vyslovenie ním prijatého záveru) v súvislosti s uplatňovaním zásady predvídateľnosti rozhodnutí možno poukázať taktiež na právny záver Ústavného súdu Českej republiky vyplývajúci z rozhodnutia vo veci sp. zn. II. ÚS 1835/12, v ktorom tento súd uviedol: „Změna právního náhledu odvolacího soudu je důvodem kasačního rozhodnutí odvolacího soudu; z hlediska ústavněprávního se tím účastníkům otevírá možnost uplatnění práva vyjádřit se k němu, případně i předložit nové důkazy, které z pohledu dosavadního nebyly relevantní.“ Taktiež v náleze Ústavného súdu Českej republiky č. k. I. ÚS 3271/12 zo 4. apríla 2013 (N 50/69 SbNU 45) tento súd považoval za prekvapivé rozhodnutie dovolacieho súdu, pretože „neseznámil účastníky se svým odlišným právním názorem a nedal jim příležitost se k tomuto názoru vyjádřit. Stěžovatelka tak nevěděla, že dovolací soud na věc nahlíží jinak, a nemohla tomu přizpůsobit své právní a skutkové námitky, které uplatnila až v ústavní stížnosti.“.

25. Na základe uvedeného som dospel k záveru, že všeobecné súdy tým, že neumožnili sťažovateľke, aby v žalobe tvrdené skutočnosti, o ktorých mali súdy pochybnosti, doplnila a preukázala, porušili nielen ustanovenie § 171 ods. 1 CSP, ale zároveň aj právo sťažovateľky na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy, čl. 36 ods. 1 listiny a právo na spravodlivý súdny proces podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru porušením zásady predvídateľnosti súdnych rozhodnutí.

26. Nad rámec uvedeného poznamenávam, že z odôvodnenia uznesenia najvyššieho súdu taktiež nie je zjavné, k akým právnym záverom dospel pri posúdení hodnotenia naplnenia podmienok zodpovednosti za škodu v rozsudku krajského súdu. Považujem vzhľadom na obsah rozsudku krajského súdu za potrebné pripomenúť, že k špecifikám kauzálneho nexu pri žalobách o náhradu škody na zdraví vo svojom náleze č. k. III. ÚS 409/2021-33 zo 14. decembra 2021 ústavný súd už uviedol, že všeobecnými súdmi vyžadované preukázanie 100 % príčinnej súvislosti medzi protiprávnym konaním a škodlivým následkom práve v týchto špecifických prípadoch poskytovania zdravotnej starostlivosti je neudržateľné. Samotná nemožnosť trvania na 100 %-nom preukázaní príčinnej súvislosti je založená predovšetkým na komplikovanosti ľudského tela, ktoré sa vyznačuje kvantom procesov, ich príčin a následkov. Jednoznačné preukázanie toho, že práve konkrétne konanie, resp. nekonanie, lekára alebo iného zdravotníckeho pracovníka, bolo výlučným predpokladom pre vznik škody, je takmer nemožné a v niektorých prípadoch dokonca vylúčené. Práve pri posudzovaní tejto zložky zodpovednosti za vznik škody je nutné posilniť slabšie postavenie pacienta vo vzťahu ku poskytovateľovi zdravotníckej starostlivosti tým, že nie je nutné 100 % preukázať predmetnú príčinnú súvislosť, kedy stačí preukázať tzv. stratu šance, resp. stratu očakávania v tom zmysle, že postupom zdravotníckeho zariadenia, ktorý nebol v súlade

s právom, nepochybne došlo ku strate šance, že by bez nesprávneho lekárskeho zásahu bol následok na zdraví pacienta menší, resp. žiadny.

27. Najvyšší súd taktiež nezaujal žiadne stanovisko k odôvodneniu rozsudku krajského súdu v bode 21 a nasl. Ústavný súd už v obdobnej veci uviedol, že objektívne limity spojené s dokazovaním kauzálnej súvislosti, ako aj slabšie postavenie poškodeného pacienta sú tými skutočnosťami, ktoré vedú v mnohých prípadoch k nespravodlivým výsledkom, pretože neadekvátne náročnosť unesenia dôkazného bremena o príčinnej súvislosti medzi škodovou udalosťou a vznikom škody zo strany pacienta je v prípade uplatňovania zásady „všetko alebo nič“ aj spravidla príčinou jeho neúspechu v spore. Takéto riešenie sa javí byť nespravodlivé najmä v prípadoch, keď pre pravdivosť skutkových tvrdení žalobcu hovorí vysoká miera ich pravdepodobnosti (II. ÚS 716/2016).

28. Na podporu svojich tvrdení v týchto súvislostiach poukazujem aj na závery Ústavného súdu Českej republiky, ktorý v jednom zo svojich rozhodnutí uviedol: *«Závěry nalézacího soudu stran „stoprocentního“ prokázání objektivní příčinné souvislosti se jeví Ústavnímu soudu jako nereálné, neboť nedosažitelné a neudržitelné. Určovat v lékařských postupech jednoduchý vztah příčiny a následku je samo o sobě velmi obtížné. Podstatou lékařství je vlastně vstupovat do celého řetězce příčin a následků, do procesů, které probíhají v lidském těle, a vnějším zásahem tyto procesy ovlivňovat, měnit jejich směr, působení atd. Zásah lékaře tak vlastně sám o sobě mění „přirozený běh věcí“ v lidském těle, zasahuje do komplexních vztahů příčin a následků. I v případě aktivního jednání lékaře, který zvolí určitý léčebný postup, je velmi obtížné, ba vyloučené stanovit, zda tento postup byl nade vší rozumnou pochybnost jedinou možnou příčinou škodlivého stavu, který nastal. O to obtížnější je to v případě opomenutí, kdy lékař nezvolí postup, který na základě soudobých a dostupných znalostí lékařství zvolit mohl a měl. Prokázat, že právě a pouze toto opomenutí tvoří se škodlivým důsledkem ničím nenarušený vztah, je v podstatě nemožné. V důsledku toho je výrazně oslabeno postavení poškozeného.»* (I. ÚS 1919/08).

29. Vzhľadom na uvedené som dospel k odlišnému záveru, že napadnutým uznesením najvyššieho súdu, ktorým tento súd bez náležitého zdôvodnenia odobril postup súdov zúčastnených na rozhodovaní v tejto veci spojený so zamietnutím návrhu sťažovateľky na vykonanie znaleckého dokazovania po zrušení medzitýmného rozsudku, došlo k odopretiu jej možnosti konať pred súdom a porušeniu jej základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy, čl. 36 ods. 1 listiny, ako aj práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru.

30. Vo vzťahu k ďalším sťažovateľkou predstretým námietkam atakujúcim napadnutý rozsudok krajského súdu, riadiac sa princípom sebaobmedzenia a zdržanlivosti (PL. ÚS 3/09, I. ÚS 76/2011, PL. ÚS 95/2011), som nepovažoval za vhodné ani účelné sa nimi zaoberať, keďže práve z dôvodu zrušenia tohto uznesenia a vrátenia veci na ďalšie konanie má najvyšší súd nielen možnosť, ale aj povinnosť v rozumne dostatočnej miere vysporiadať sa opätovne aj s námietkami sťažovateľky, ktoré sú predmetom tejto ústavnej sťažnosti, a následne o nich rozhodnúť v rámci dovolacieho konania. V tejto súvislosti podčiarkujem, že konanie o ústavnej sťažnosti predstavuje *ultima ratio* inštitucionálny mechanizmus, ktorý nasleduje až

v prípade nefunkčnosti všetkých ostatných orgánov verejnej moci, ktoré sa na ochrane ústavnosti podieľajú.

V Košiciach 29. júna 2023

Peter Straka
sudca